

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tecaj VIII.

V sredo 2. kozoperska (novembra) 1850.

List 40.

Ali po novim ali po starim?

(Kratkočasna pesmica za petje v družbi osnovana.)

Metka.

si pri oknu golenke prevezuje, in poje nejevoljna:

Nobena zaveza
Nič več ne derži;
Kdor hujši pritveza,
Mu prej popusti.

Tončik

(Metkin brat v sobo perpoje in ji zabavljivo odgovori.)

Svet znal je vezati
De vòzli tiše,
Po Škandrov'm*) mahati
Clo z méčem na nje.

Stric

(godernaje pri mizi:)

Nekdanji možaki
So pametni bli:
Alj mladi ste taki?
Vsaj viditi ni.

Mladina se pači,
Mladost je norost;
Vse hoče drugači,
Naj skusi novost!

Tončik

(zabavlja je:)

Star mlade le graja,
To Horac uči,
Vam, stričik! nagaja
Ze postarna kri.

Stric

(hud:)

Naj gori alj doli
Tvoj Horac čenčá;
Mladina kot voli
Si reči ne dá.

Župan

(zraven strica pri mizi z modro besedo:)

Recite karkoli,
Jez pravim takó:
Vsim ni blo po volji,
Pa tudi ne bô.

Še Stvarnik ne vstreže
Nevšečnim ljudém;
In človek še teže, —
Iz skušnje to vém.

Vsi skupaj.

Poskusimo novo,
Če skaže se bolj',
Vsim potlej gotovo
Bo novo po volj'!

Poskusimo novo,
Če skaže se bolj';
Vsim potlej gotovo
Bo novo po volj'.

Župan, Tončik in Metka.

(poterdijo in ponovijo poslednje besede:)

Poskusimo novo,
Če skaže se bolj',
Vsim potlej gotovo
Bo novo po volj'.

Stric.

Poterdim jo z vami:
Naj skušnja uči;
Prepiri med nami
Seer prazni bi bli.

Župan.

Rečete vi eno,
Drug reče deset;
Raj skupaj pojemo,
De mir bo beséd.

Požencan.

Kmetijske skušnje.

(*Krompir čez zimo*) sadi že več lét zaporedoma gosp. Tincman, kmetovavec na Pruskim Šlezkim. O jeseni položi krompir v zemljo, 3 pavec globoko, de mu tudi hud mraz — od 18. do 19. stopinje po Romirjevim gorkomeru — škodovati ne more. Létas je bil ta njegov krompir o Kresu zrel, in je tako odšel gnjilóbi, ki se še le pozneje prikaže. — To pripovedujejo mnogi nemški kmetijski časniki.

(*Zoper drisko goveje živine*) svetje nek zdravnik, naj se nekaj pesti zeleniga ali suhiga akacije viga perja ali sosekanih mladih vejic s poličem vrelega kropa polije in vse skupej skoz pol ure stati pustí, de se enmalo prekuha; potem pa se ta odcejena akacijeva voda mlačna živini na tès v gobec vlije. Trikrat naj se to ponóvi, in driska je preč. — Tako pravi zdravnik, ki akacijevo vodo hvali. Mi pa pristavimo: driska izvira iz mnogih vzrokov in je mnogoverstne natore; tedaj akacija ne more vselej pomagati. Zavolj žleze pa, ki jo v sebi ima, je prav dobra v vsih prisadnih driskah in grižah, v katerih potolaži bolečine v trebuhu in drisko. Arabški gumi — gummi

*) Škander, to je, Aleksander Veliki je je bil močno zahómatani Gorodski vozal presekal, kakor je iz zgodovine znano.

arabicum — ki ga imamo v naših lekarnicah, ni nič družiga, kakor na zraku posušeni sók mnogih akacijevih dreves, in je dobro zdravilo.

Kakó pustimu Krasu vesélo prihodnost vstanoviti.

Ker so nam „Novíce“ v 32. listu veselo prihodnost Krasa oznanile in serčno priporočile, de naj bi se ta imenitna reč od več strani pogovorila in posvetovala, vam naznanim tudi jez svoje misli. Razglasite jih blagovoljno po naših „Novicah“ brez odloga; kar je v mojim svetu morebiti pomanjkljiviga, bodo drugi popravili in pristavili, in tako se bo s druženo pomočjó imenitno delo pričelo.

Zdi se res, kakor de bi Kras reven starčik bil, ker, kakor ste že rekli, toliko lét le kamnitne kosti na suhih rebrih kaže. Ali gotovo je, de še ni prestar, de se je le pred časam in prezgodej starati začel, zavolj človeške nenasitljive lakomnosti — in nadjamo se, de se bo spet obrasel, in za vselej pomladil, ako bo le visoko ministerstvo s pomočjó ondašnjih posestnikov in prebivavcov svojo lepo besedo spolniti zamoglo.

Pomlajeni Kras bo svoje lastne prebivavce in še veliko več družih v svojih okrajnah ubožtva in revšine rešel, njim potrebniga kruha naklonil, in jih scasama morebiti clo obogatel. To je gotovo nar veči korist za

Krašovce, pa vunder še ni vse, česar se sme od pomlajeniga Krasa pričakovati. Mnogi drugi kraji naše mile domovine in clo našiga prostorniga cesarstva v enakih ali še hujših stiskah zapopadeni, se bojo zgedovali nad njim, to je, nad tem, kar se bo na Krasu delalo, in z delam in trudam doseglo. Kras zna veličansk izgled postati kmetovanju sploh! Pripomajmo tedaj z vso svojo močjo goli Kras pomladiti, de se bo enkrat obilni sad našiga prizadevanja veselo vžival.

V tem smo gotovo vsi edinih misel. Ali vi ste nas tudi prijazno povabili, svoj svet zastran prihodnjiga obdelovanja Krasa v „Novicah“ razodeti, in v tem bi se znalo primeriti, de ne bomo vsi enih misel. — Pa to ni nič hudiga, ampak še boljši bo; iz mnogoterih misel se bo prava in naj bolji ložej in hitrej zvedila, kakor iz enakih in enostranskih. Le Krasu moramo vedno zvesti ostati, to je, le na-nj misliti, le za-nj prizadevati si; ne pa sami za se, ali za druge človeške slabosti, posebno za to, de bi le naša terma obveljala.

Svoje misli v kratkim razodeti, poskusimo tedaj, kakor sledi:

Pervič. Kras je gorska rovan, na kateri se sèmterkje najdejo samitni hribi; pa tudi cele verste hribov, in med tistimi vzdignjeni napeti prostori, poglobitniši med dolinami (berdi), majnši med kotli (griči).

Ti hribi (samci in verste) in te poglobitniši berda se morajo nar prej pogojsditi, — vse drugo, kar bo treba. se bo po tem lahko, in skor vse brez našiga prizadevanja storilo; pred pa bi nemogoče ali saj veliko težej bilo; zakaj še le potem, kader bodo hribi in berda z gojsdi obrašeni, se bo pomanjšala sila in moč vetrov, ki popišejo vsako mervico rodovitne persti preč, — gojsdi bojo mēgle in oblake na-se vlekli, zaderževali, in tako dež in prijetno roso, to je, vse česar k rodovitnosti Krasu zdaj manjkajo, pomnožili.

(Dalje sledi.)

Kakó pomagajo na polju zasmojene germade zoper slano?

Unidan sim bral v nekim dopisu iz Ljubljane v „Gracarci“, de kmetje v nekterih deželah v jeseni, ko se je za ajdo slane bati, na polju na več krajih majhne ognje napravijo, de spodnji zrak sogrejejo, kateri sogreti zrak polje škode slane obvarje.

Čeravno je razlaga te stare navade v nekterih deželah očividno tako napčna, de jo vsak umen kmetovavec berž zapopade, ker vé, de s takimi posamesnimi ognjički, katerih gorkota berž v višavo šine, se ne da spodnji zrak sogreti, bi znal vunder kak kmetovavec, ki je morebiti tisti sostavek bral, zapeljan biti, kakšne ognjičke okoli svoje njive napraviti in tako derva trositi.

V nekterih deželah, kakor na Tiroljskim, Salburškim i. t. d. je zares navada, de kmetje nekterih krajev — pa vsi skupej — kader se je slane bati, germade po polji napravljajo iz vlažniga listja, germovja in hoste, rēsja, mahú, rušinj in enake vlažne šare, ki počasi gorí, več dima kakor plamēna dela, de se dim potem kot mēgla čez polje vleže. Napravljene germade se zažgó v napovedani uri, preden se dan napoči, vse na enkrat; in v ta namen se da z velikim zvonam znamenje. Znano je namreč, de nar hujši ponočna slana rastljinam ne škodje, ako zjutrej pred sončnim izhodom gosta mēgla nastopi, de pervi sončni žarki, ki so nar nevarniši, ne morejo skozi mēglo priti in od slane pokritih rastljin posmoditi. Če ravno ognja gorkota ni brez koristi, je vunder dim, ki mēglo nadomestuje, pri tem poglobitna reč, ker bi oginj, če še tako velik, brez gostiga dima clo nič ne pomagal

zoper slano. Gorkota gré nanagloma kviško — in zastonj je boš iskal v spodnjim zraku! Le dim, dim nad poljem zna pomoč biti, če se po dolini potegne in jo zakrije. *)

Naj vsak, kdor kaj razlaga, popred pomisli, kako de razlaga, de pomót ne dela.

Juri Pajk.

Kaj kmetje v neki vasi storé, de bi se njim les ne kradel.

(Po Jadr. Slav.)

(Konec.)

„Bolje bi vendar bilo, ko bi to županijski odbor napravil.“

„Se vé, da bi bolje bilo; on je naša nar bližnja gosposka, in ravno zato. Tode Stropnik noče.“

„Ne zamerite mi, sosedje; mislim le, da iz vaše naprave ne bo nič. Truda in dela, nadleg in jeze bote do sitega imeli. Spomnite se mene.“

„In najte uboge zmerznuti? ali ne?“

„In derv si še več pokrasti?“

„Saj je naša lastna korist, ako tako dervno dvorišče napravimo. Ako županijski odbor noče, hočemo pa mi možje in kristjani biti, in siromaštvu pomagati!“

„Da!“ zakričijo vsi, še clo Velkučnik.

„Hočemo li pametni možje biti, in pomagati, kolikor zamoremo?“

„Tako je pravo!“ zavreši Krača. Drugi mu pristopijo in priterdijo.

„Sadaj pa še nekaj sosedje: Veči veljave in več zaupljivosti bi reč pridobila, ako bi se je srenjski odbor poprijel; njemu se več zaupa, kakor posamesnemu. Nam se more lahko natolcevat, da hočemo ko keršeni judje ravnati, in pridobivati. Menim, da bi jutro nekatere poštene vertnarje in rokodelce najeli, ko bomo derva in pacelne zdrobnevali, zmerjevali in prerajtevali. Med temi je Pašenšek, ki je tudi županijski svetovavec, in še drugi. Ti se morejo potle prepričati, da pravično ravnamo. Kar vidijo oči, verjame serce.“

„Dober nasvet, Rudnik!“

„Lehko noč,“ reče Stropnik, in se sključen vùn pri durih zmuzne.

Ko je proč bil, pravi Krača: „Ta ne pride več nazaj.“

„Bi tudi ne škodilo; vendar mislim, da ga bo sebičnost spet pergnala. V svoji prekanosti in zvitosti nas ima ko trape, ki se brez potrebe z ubogimi ljudmi trudimo; se meni modrega, da pusti vse, kakor si bodi, dobro ali hudo. Prašam vas pa: ni le desetkrat pametnejši, modrejši in bolji, ako siromakam priložnost damo, si derv kupiti, kakor de jih silimo derva krasti?“

„Jasno in razumljivo, kakor povelje mojega nadkonjika.“

„Tako tedaj, jutri zjutra z Bogam!“ S tem so se poslovili možje slovanske vasi po svojem prvem zboru in drugo jutro so umno in stanovitno speljevali, kar so umno pogovorili in prevdarili. Stropnik in njegovi tovarši v županijskim odboru so se sramovali in jezili, o tem ko so Pašenšek in njegovi drugi glasno in na tihem Boga, in možé hvalili, ki so se ubogih usmilili. In vidoma so se množili, ki so se dobrotne naprave posluževali, in vidoma se je kradenje derv pomanjševalo. Pravedno ravnanje, in dobrotne djanja ne ostanejo nikdar, še tudi ne na zemlji brez pomezde.

Ipavska bórja.

(Okrajšani popis g. Matija Vertovca iz slov. berila.)

(Dalje.)

Med Postojno, Reko, Terstam in Gorico ima borja

*) V 8. listu »Novic« léta 1843 se najde več od tega. Vred.

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VIII.

V sredo 9. kozoperska (oktobra) 1850.

List 41.

Kako naj kmetovavec ravná, de svojo govejo živino kuge obvarje?

Goveja kuga (Rinderpest) je nar hujši vsih govejih bolezin. Vrančni prisad je scer tudi huda bolezin, ki veliko živine pomori; tode zoper vrančini prisad imamo saj nektere zdravila, ktere o pravim času pomagajo; zoper govejo kugo pa nimamo clo nobeniga zdravila. Zato je ta bolezin, ker je tako huda in kužna, pred vsimi družimi boleznimi imé „goveje kuge“ dobila.

Kakor tat se prikrade v hlev, in gorjekmetovavcu! če se je zatrosila med njegove goveda; — gorjé deželi! kjer razsaja.

Ta goveja bolezin, ki je človeški koléri zavoljo hude driske nekoliko podobna, ni domača bolezin, ampak je ptujka, ktera se večidel iz rusovskih dežel ali po živi goveji živini ali po govejih kožah, rogovih, parkljih itd. v druge dežele zatrosi, le goveda napada, in od živinčeta do živinčeta iz eniga hleva v družiga, iz ene vasi v drugo, iz ene soseske v drugo, iz eniga kantona v družiga, iz ene dežele v drugo se razširja.

O začetku tava počasi; že na tem se da zlo spoznati. Danes zbolí eno živince, ki je od kodar koli kugo nalezlo, — še le čez en teden zbolí drugo, ki je od uniga okuženo bilo, — spet v nekih dneh tretje in tako gre od konca počasi naprej, dokler jih ni več okuženih. Berž pa, ko jih je več to bolezin nalezlo, se razširjuje naglo na vse strani, de je joj!

Ravno to tatinsko postopanje o začetku je silno nevarno, ker si ljudje nič hudiga ne mislijo.

Hvala Bogu! de se še na Slovenskim ta strašna ptujka dosihmal ni nikodar prikazala, — ali ker je že po mnogih deželah našiga cesarstva raztrošena, se je zlo zlo bati, de se tudi v naše kraje ne prikrade. Zato je treba, de se naši kmetovavci dobro podučé, kako se je je varovati, de k nam ne pride, — in če pride, de se kmalo zatara.

Prepozin bi bil podúk, če bi bila — kakor pogovor pravi — „že krava iz hleva“.

Treba je našim kmetovavcam, de pred vsim dve reči vedó, namreč: v čim obstoji edini vzrok te bolezni? in v čim je edina pomoč proti nji?

Edini vzrok je, de naša živina to ptujo kužno bolezin naleze.

Edina pomoč je, de se to okuženje ali ta nalezba odverne.

(Dalje sledi.)

Novi stan kmetijskih družb v našim sedanjim vstavnim cesarstvu.

(Po »Oeconom. Neuigk. und Verhandl. Dr. Hlubeka.)

(Dalje.)

Marsikteri bravec utegne prašati: zakaj nektere kme-

tijske družbe pri osnovi novih družbinih postav po starim kopitu ravnajo? zakaj po rakovo nazaj gredó, namest de bi po vodilih vstavne vlade napredovale?

Odgovor ni težak. Za to, ker je še v vsaki družbi dokaj tacih ljudi, ki so skrivé ali očitno hudi sovražniki noviga vstavniga časa, ki se tedej vsimu zoperstavljajo, česar ima v duhu vstavne vlade biti.*)

Poslanci vsih kmetijskih družb lanjskiga kmetijskega zbora na Dunaji so enoglasno sklenili, de kmetijske družbe hočejo svobodne privatne družtva biti brez vsih naslovov — in de bojo radovoljne vladarstvu na vse vprašanja odgovarjale in nasvete v prid kmetijstva dajale, brez de bi bile ces. kralj. kmetijske vradije.

De tedaj enoglasni sklep lanjskiga zbora v djanje stopi, de se postava poštuje, in de se očitno dokaže, de avstrijski kmetovavci, navdani od prave ljubezni do miru in redú, resnobno želijo, na vstavni od cesarja podeljeni poti napredovati brez de bi se jim roke zvezale in mudne pisarije naložile, se morajo tedaj kmetijske družbe kot svobodne privatne družtva vstanoviti, vseskozi kot take se obnašati, svojo veljavno podlago v družtveni postavi od 17. sušca 1849 iskati brez vsiga družiga omejenja in brez vsih perimkov, ki jim nikakor ne grejo.

De izvolitev svojiga predsednika cesarju v poterjenje predložijo, čeravno tudi tega postava od 17. sušca ne ukaže, je prostovoljno djanje, s katerim kmetijske družbe avstrijskiga cesarstva svojo zvestobo in udanost do cesarja razodevajo in očitno spoznajo, kako potrebno de je, se terdno deržati cesarskiga gësla.

Vsako drugo omejenje ali tlačenje kmetijskih družb, naj izvira od kodar koli hoče, je očitno znamnje, de se hočejo na staro nazaj spraviti, kar je pa prihodnjimu stanu kmetijskih družb ravno navskriž.

(Dalje sledi.)

Kakó pustimu Krasu vesélo prihodnost vstanoviti.

(Dalje.)

Drugič. Ti hribi in berda so na več krajih tako zlo kamnitni, de hi se zdelo skorej nemogoče, na njih drevje zrediti. Ako bi se na takih krajih drevesno seme sejalo, bi to gotovo malo izdalo in zastonj bi bilo; ako pa se med peči ali skalovje, kjer je kaj zemlje, ali kamor se potrebna zemlja nanesti da, drevesca vsadijo, se bodo prijele, vsako léto bolj ukoreninile in rastle. Če zraven tega pomislimo, de setev tudi draga pride, ker se na več prostorih, kakor pri posadišu, zemlja obdelati mora, ino de na nar slabeji zemlji, kjer je nar bolj drevja potreba, bojo sémena nar manj gnale, takó spoznamo ino za terdno mislimo, de bo na

*) Dr. Hlubek v imenovanim časniku obsirno naznani tiste stranke, od kterih sovražna sapa zoper vstavo vleče. Vred.

Krasu sajenje drevesc boljši, hitrejši ino gotoviši, pa tudi z manjšimi stroškimi združeno, kakor sejanje drevesniga sémna. Vse je nad tem ležeče, de se bo pravo drevje sadilo, ino de posajene drevesca bodo rastne, ne medle, z obilnimi, ne poškodvanimi korenincami previdene.

Tretjič. Zato bo treba drevesnih sadiš (Pflanzschulen) napraviti, in v njih, bore, smreke, hraste, orehe, kostanje, jesene in breste izrediti, pri katerim delu vam G. Buttlarjevo vižo za sadiše priporočimo, od ktere, ako bi braveci „Novic“ želeli, *) bi znali mi drugikrat kaj obširniši govoriti. Za zdaj samo to še rečemo, de v sadiših naj se bór (Kiefer) v slabši, hrast (Eiche) in brést (Ulme) v boljši zemljo seje; — de naj se drevesca, že dve, tri ali nar več štiri léta stare, vùn iz sadiša na hribe in berda presajajo, — de tedej prostor sadiša bo mogel tudi, dva- tri- ali štirikrat tako velik biti, kakor tajisti, kteriga bo potreba za izréjo toliko drevesc, kolikor se jih bo vsako léto za presadiše potrebovalo.

Četertič. V vsaki županiji naj bi se po tem, kar je v 1. oddelku rečeno bilo, odločili vsi hribi in berda, kateri se tamkej najdejo, in kateri so potrebni, pogojzdeni biti. Njih prostor se bo iz katasterskih (davkinih) obrisov vzel, in po tem se bo prevdarilo: v koliko létih se bodo vsi ti prostori znali z drevesi obsaditi; potem pa se bo določil prostor vsakolétniga presadiša. Sadiša, od kterih smo v 3. oddelku govorili, naj bi se, ako je le mogoče, v enim imenovanih presadiš napravili, ali pa v drugih bolj priložnih in zastran zemlje enakih krajih. —

(Konec sledi.)

Matica slovenska.

Slovenski duh se je izbudil iz več stolétniga spanja; sonce svobode greje in oživlja slovanske planjave in goré; lepo cvetè slovensko pismenstvo, ter imenitniga sadú nam obilno obéta. Pa napotij je veliko, ktere to cvetenje ovérajo ali celo zadušiti žugajo.

Marsikter rodoljub je vzel peró v roke, ter se namenil, svojimu narodu kaj lepiga ali koristniga spisati v veselje ali podučenje. Trudi se večkrat mnogo lét; naposled je delo dokončano; zdaj pa revež ne vé, kaj in kam ž njim. Založnik za nove bukve se težko najde; posebno za še neznaniga, še ne široko slovečiga pisatelja, ali pa za bukve, ktere še gotoviga dobička ne obetajo. Na svoje stroške rokopis v tiskarnico dati, ne zamore vsak. Naš pisatelj je nepremožen, kaj če torej storiti? Njegov rokopis ostane — v pisateljevi omari, večkrat se clo pogubi.

Če pa ravno u kakim slovenskim mestu kakošne nove bukve beli dan zagledajo, je na drugi strani mnogokrat strašno težko, jih drugod dobiti. **)

Torej bi bilo sredstva (pripomoči) potreba, prvič, de bi se zložene literarne dela ložej natiskale, drugič, de bi natisnjene se ložej in za primerno ceno dobivale. Tako sredstvo bi bila matica slovenska.

Znano je šploh, koliko je matica česka u tej zadevi koristila, kako je česko pismenstvo podpirala in še podpira, in kako veliko število imenitnih knjig je svojim deležnikom podelila. Očitno se tudi u njej vidi moč združenja. ***)

*) Častitiga g. dopisnika prav lepo za to prosimo. Vred.

**) Velikrat so tudi bukve u knjigoteržtvu tako drage, da si jih le malokdo omisliti samore. Pis.

***) Veselje je viditi lično tiskanih knjig, ki jih izdaja matica česka, postavim »Biblioteka novočeska« in drugih; tudi njih cena je tako nizka, da tudi manj premožen prijatelj slavj. pismenstva si jih napraviti zamore. Pis.

Ravno tako je tudi matica serbska naloge prevzela, rokopise od pisateljev nakupovati, jih na svoje stroške natiskovati, ter za kar je mogoče nizko ceno prodajati. Ona je bila za povzdigo serbskiga pismenstva tako potrebna, kakor človeku kos kruha, ter je tudi pretekli čas čudo veliko doversila. Kakor ona, je tudi matica ilirska že lepo versto národnih klasikarjev na svetlo pripeljala, mlade pisatelje zbudila, ter veselje k pisanju in branju obudila.

Kaj mislite tedaj, dragi rodoljubi, ko bi mi take lepe naredbe posnemali? Ko bi, posebno po izgledu česke matice, kaj enaciga vstanovili? Tukaj smo le kratko in u obrisu govorili, ker hočemo koristno reč le zbuditi ali sprožiti; treba bi bilo pogovorjenja rodoljubov, da bi se ta načert dalje izpeljal in uistinitil. Slovensko pismenstvo, samo sebi izročeno, kakor dozdaj, bo le počasi napredovalo, ako mu rodoljubi podporniki blagoselčno pod pasho ne sežejo. Združenih močí je torej tudi tukaj potreba; za tega voljo naj vstane matica slovenska! *)

J. Š.

Spomín popotovanja po Štajarskim in Gorenskim.

(Dalje.)

Med mnoge vesele rečí se rada večkrat tudi kakošna grenjka umeša. Tako se je tudi meni godilo. Veliko prijetniga in veseliga sim vidil in slišal na Štajarskim zastran naše mile, tako pohlevne slovenšine, — ali zbolelo me je slišati, de izverstni učitelj ljudskih šol, gosp. Krajnc, zastran kteriga je le en glas, de je v vednosti, pridnosti in obnaši posebne hvale vreden, kteriga je tudi šolsko vodstvo in konzistori v prvo versto kompetentov postavilo — zopet ni naprošene službe na Celjskih ljudskih šolah prejel, ker je poglavarstvo v Gradcu nekimu drugimu učitelju to službo podelilo, akoravno — pri scer vsih drugih dobrih lastnostih — mu poglavitne in perve manjka, namreč znanosti slovenskiga jezika, ki je vunder v Celjskih ljudskih šolah živa potreba! Malo veseliga smemo za naš tako dolgo zaterti jezik pričakovati, dokler se v slovenskih krajih bojo v ljudske šole učeniki brez znanosti slovenskiga jezika, in v vradije vradniki tudi brez slovenšine jemali. Vémo scer, de sama znanost jezika ni ne pri učeniku ne pri vradniku zadosti — ali kjer je scer dostojna učiteljska in vradniška pripravnost, zraven te pa tudi znanost jezika, tam — mislimo — je lahko praviga možá izbrati. Ali je morebiti sploh hvaljenimu g. Krajncu to škodovalo, de je dobro slovensko šolsko knjižico spisal? Zna biti, de je zavoljo tega v duhu panslavizma! Za slovenskiga rodoljuba ni nič nemogoče. — Obiskali smo na svojim popotovanju tudi Rimske toplice (Tüfferbad), ktere so bile léta silno polne ljudi zavoljo zdej tako pripravne lege poleg železnice. Naše toplice na Dolenskim so bile zavoljo tega léta zlo pozabljene. Rimske toplice so v prijetnim kraju; stanovanja so lepe, živež pa je precej drag. Kruh dobivajo vsaki dan po prvi ponočni peki iz Ljubljane, kamor po železnici pride. Na zidu eniga oddelka Topliške hiše visí tablja z napisam „Horvatski stan“. Neki gost, ki je ravno pred nami šel, je dregnul svojiga tovarša rekoč: „Schau an, den slavischen Separatismus auch da!“ „Warum nicht gar — mu odgovorí tovarš — hast nicht grad den ungar. Fürsten Esterhazy dort beim Fenster gesehen.“ Knez Esterhazy iz Ogorskiga je ravno v tistim oddelku stanoval. — Drugi popoldan smo zapustili toplice.

(Dalje sledi.)

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VIII.

V sredo 16. kozoperska (oktobra) 1850.

List 42.

12 poglavitnih kmetijskih zapoved.

1. Z nobenim novim sadežem se ne pečaj, dokler ni skušnja poterdila, de je kraj in zemlja za-nj.

2. Si v deželi, v kateri zima 5 ali 6 mescov terpi, védi, de ozimina za navadno ne stori dobro.

3. Spremenitev seména, zlasti če ga iz taci krajev dobiš, od katerih je znano, de se sadež posebno dobro obnaša, je eden nar gotovših pripomočkov lepšiga in obilnišiga pridelka. Dobro si to zapomni.

4. Domače séme vzemi iz nar lepših njiv, popolnoma zrélo naj bo, in nikdar ga ne séj ravno tajisto léto.

5. Kar moreš zgódej v spomladi setev opravi; toliko gotovši in obilniši bo pridelk.

6. Setev za ozimino saj nar menj 4 tedne pred nastopam zime opravi.

7. Pregosta setev je boljši kakor preredka; žita pred setvijo nikdar ne namakaj; nobena namaka ne pomaga zoper rijo ali snetje.

8. Skusi, de boš za jaro žito že o jeseni zemljo kar moreš globoko razoral, de se čez zimo perst dobro podéla, ker debele grude razpadejo in rahle postanejo.

9. Bolj globoko ko si zemljo zrahljal in bolj ko je perst rahla, rodovitniši je.

10. Gnoj plitvo podorji.

11. Le tistim sadežem, ktere k rodovitnosti veliko gnoja potrebujejo in pri katerih se ni bati, de bi polégli, kakor zelju, repi, korenju, turšici, konoplji i. t. d. naj se ravno pred setvijo ali sajenjem močno gnojí, drugim ne.

12. Skerbi, de toliko klaje prideláš, de zamo-reš svojo živino dobro rediti.

Kakó pustimu Krasu vesélo pri-hodnost vstanoviti.

(Konec.)

Petič. Te sadiša naj se skušenimu možu ali borštnarju izročijo, de jih bo napravil, obsejal, v njih drevesca za presajo redil, in ob svojim času tudi njih presajanje v presadiše na hribih in berdih poskerbel in izpeljal. Vse dela v sadiših, in v presadiših naj se z dobro vajenimi delavci tedaj vselej le s tacimi opravljajo, de bo delo boljši od rok šlo in de bo dobro storjeno.

Šestič. Prostori za vsakoletno presadiše naj se takole odločijo:

Vsak hrib ali berdo in vsaka versta hribov naj se misli gosto obrašena s starimi drevesi; in naj se prevdari in razsodi, kako bi se vsak tak boršt po redu sekati mogel, to je: kje bi se moglo sekanje začeti, kakošen reden prostor sečnam dati, v kateri versti eno za drugo posekati. Ravno te sečne naj se za presadiše vzamajo, število teh presadiš pa

naj bo edino z léti, v katerih se bodo vsi hribi in berda posaditi mógli, kakor smo že v 4. odstavku rekli.

Sedmič. Pervih 10 presadiš naj se odloči, in v njih naj se paša živine, in vse sekanje derv, ali tudi germov čisto opustí, po potrebi prepové in odverne; vsako léto pa naj se prepovedanim presadišem bližno presadiše v pravi versti in v enakim prostoru pridruži. Kolikor se bo tajisto léto posadilo, kader bodo enkrat posajene drevesca toliko zrastle, de jih živina ne bo objedati mogla — se bo vsako tako odrašeno presadiše, eno za drugim, v enaki versti, kakor je posajeno bilo, paši odperlo, in živina se bo v njih veselo pasla, ker bo boljši in več trave, in tudi senco tam najdla. Do tistiga časa se bo pa trava, v posajenih presadiših, samo s serpam, varno žeti znala.

Ako bi se s tem delam koj začelo, sadiša se že prihodno jesen napravile, potem spomladi obsejale, bi se naš slavní g. Vertovec, brez podaljšanja življenja, že z nami novo oživljeniga Krasa lahko veselil. —

V Gorici na dan 15. septembra 1850.

Jožef Koller.

Ipavska bórja.

(Okrajšani popis g. Matija Vertovca iz slov. berila.)

(Dalje.)

Kakor se bolj mračí, borja zmirej hujši prihaja in gromí, in tuli, in bučí, de se otroci plašijo, zakaj skozi vsako luknjo da drugi glas. Sosed pride, sede na ognjiše vsred družine, in pravi od nesreče, ki se je ravno na cesti pripetila; zdaj jame eden, zdaj drugi škode sedanje borje šteti pri sadnim drevji, pri tertah, ki so že pognale, pri zamudi dela, pri težavi živino prerediti, ker bo treba veliko delj časa paše čakati. Oče potolažijo družino s pohlevno besedo: Nikar obupati otroci! — borje smo imeli, borje bomo imeli, pa kakor dosihmal, nas bo Oče nebeški tudi za naprej milostljivo previdil, — in mati pristavijo: molimo otroci! molimo, de bi Bog tak hud veter potolažil, na Gospodovo besedo bo tihota postala.

Celo noč borja tako strašno bobni in razsaja, de ljudje take ne pomnijo; drugi dan je gora s snegam zakrita, ki seže globoko doli v dolino; sém ter tje vidijo se majhni zameti iz golomraznic, ki še zmirej leté; veliko čisto neznanih in zalih tičev, ki jih je borja, na njih popotovanju, iz visokiga gojzda nazaj v dolino pahnila, je viditi, ali od truda in lakote po gásah mertvih, ali prosečih pred hišami in še clo v hišah potreb-niga živeža; tako trudni, lačni in krotki so, de se dajo z roko prijeti.

Tako je zginila in se skrila tista zala, težko pričakovana, vsa s cveticami opletana devica, ki ji spomlad pravijo. Vse, kar je bilo zeleniga ali cvetečiga, je oparjeno, se posuši in v prah spremeni; koliko mir-